

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ілляшенко К.В., к.е.н., доцент

1. Облік, фінанси і оподаткування

Таврійський державний агротехнологічний університет

В статье рассмотрены основные этапы информатизации экономики, проанализировано ее влияние на методологию бухгалтерского учета, предложены направления усовершенствования бухгалтерского учета предприятий в условиях информационной экономики.

Ключевые слова: информация, экономика, бухгалтерский учет

In clause the basic stages of information of economy are considered, its influence on methodology of accounting is analysed, the directions of improvement of accounting of the enterprises in conditions of information economy are offered.

Key words: the information, economy, accounting

Постановка проблеми в загальному вигляді. Активне впровадження інформаційних систем і їх застосування в суспільній практиці розкрили глибинні проблеми, пов'язані з технологічним циклом переробки та використання інформації в планово-управлінських, пізнавальних, виробничих процесах тощо. Про інформацію почали говорити як про ресурс, що має власне призначення та свої механізми функціонування у суспільстві. Цей ресурс стає одночасно предметом, засобом та кінцевим продуктом виробництва, тобто повноправним учасником господарських процесів. Звідси виникає потреба у всебічному відображенні усіх проявів інформації у бухгалтерському обліку. Нові умови потребують нових методологічних підходів, що обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Поняття інформаційної економіки розглядається видатними зарубіжними вченими, такими як: Д. Белл, В. Іноземцев, Р. Ніжегородцев, Ж. Сапір, Дж. Стігліц, О. Орлов, Е. Тоффлер тощо. Серед визначних вітчизняних науковців треба відзначити: В. Гейця, А. Гриценко, М. Кісіля, П. Саблука, А. Чухно та інших. Видатні вчені в галузі бухгалтерського обліку Ф. Бутинець, О. Височан, А. Загородній, С. Івахненко, М. Огійчук, В. Швець тощо, широко розглядали питання обліку як інформаційної системи. Проте, незважаючи на велику кількість досліджень з питань інформаційної

економіки, ще не є чітко сформульованим її вплив на сучасну методологію бухгалтерського обліку. Тому проблема потребує додаткового вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз становлення інформаційної економіки та дослідження її впливу на теоретичні та практичні аспекти сучасної методології бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інформаційна економіка (правила господарювання в постіндустріальному суспільстві) – це наука, яка досліджує господарську діяльність людини, що передбачає широке застосування електронних (інформаційно-комунікаційних) технологій у процесах суспільного виробництва, розподілу та споживання суспільних благ [1, с.58].

Особливістю інформаційної економіки є спрямованість на масовість і глобальний характер господарської взаємодії, а також розподіл створених благ серед споживачів у глобальному масштабі. На відміну від традиційних методів господарювання загальноприйнятої економіки, заснованих на менеджменті та ринковій моделі ведення бізнесу (на основі схеми «попит – пропозиція»), інформаційна економіка базується на месседжменті, інноваційному підприємстві, інформаційному інжинірингу й автоструктуруванню економічних процесів [2, с.74].

Перехід до інформаційної економіки вимагає більш глибокого розуміння сутності суспільного розвитку, впливу нового економічного ресурсу – знання – на розвиток нового суспільства. У зв'язку із чим перед сучасним суспільством встають питання вибору спрямованості розвитку інформаційної економіки.

Даний аспект характеризується тим, що в перехідний період в економіці країни виникають нові економічні відносини господарюючих суб'єктів різних форм власності. У формуванні та забезпеченні цих відносин вирішальна роль традиційно належить ринковій інфраструктурі. Галузі, що входять в інфраструктуру, приймають безпосередню або опосередковану участь у суспільному виробництві, виступають умовою створення валового внутрішнього продукту.

Із розвитком ринкових відносин відбувається поглиблення спеціалізації у сфері обігу, виникає потреба у наданні широкого спектра, як загально ринкових, так і специфічних послуг (облікових, фінансово-кредитних, маркетингових, зовнішньоекономічних, інформаційних, економіко-правових тощо), що викликає об'єктивну необхідність у створенні спеціалізованих підприємств і організацій ринкової інфраструктури [1, с. 63].

Поняття «інформаційне суспільство» у Д. Белла – це нова назва для постіндустріального суспільства, що підкреслює не його положення у послідовності шаблів суспільного розвитку – після індустріального суспільства, – а основу визначення його соціальної структури –

інформацію [3, с. 336]. Тобто інформація для Белла пов'язана насамперед з науковим, теоретичним знанням. Інформаційне суспільство у його трактуванні має усі основні характеристики постіндустріального суспільства (економіка послуг, центральна роль теоретичного знання, орієнтованість у майбутнє й обумовлене нею управління технологіями, розвиток нової інтелектуальної технології).

З технологічної точки зору швидке поширення сучасних інформаційних і комунікаційних технологій можна було б розглядати як черговий етап науково-технічного прогресу. Однак особливість науково-технічної революції, яка відбувається зараз, полягає у тому, що вона вторгається до інформаційної сфери, торкається таких основних для усіх видів людської діяльності процесів, як виробництво, обробка та передача інформації. Це веде до корінних соціальних трансформацій у галузі економіки, політики, культури, до зміни свідомості людей, виникнення нового постіндустріального типу суспільства [4, с. 37].

Тобто, становлення інформаційної економіки – це не наявність комп'ютерної чи іншої комунікаційної технології, а розуміння ролі інформації у житті сучасного суспільства. Але це судження було б неможливим, якщо б вищезазначені технології не зробили інформацію, як ресурс, загальнодоступною.

Вплив інформаційних технологій на економіку України можна дослідити на прикладі наступних даних. Так, кількість українських користувачів Інтернету за 2010 рік зросла на 3 мільйони чоловік, або на 29%, – до 11,3 мільйонів. Згідно досліджень, 88% всіх користувачів використовують мережу щодня, 10% – кілька разів на тиждень, і лише 1% – один раз на тиждень або кілька разів на місяць. Майже 90% онлайн-аудиторії мають доступ до Інтернету вдома, 40% – на роботі, 12,6% – у друзів або родичів, 7,7% – у місцях навчання, 7,3% – користуються послугами інтернет-кафе та клубами [5]. Тобто доступ до інформації у вигляді Інтернет-ресурсів стає загальнодоступним і повсюдним.

Американська комунікаційна компанія Cisco провела дослідження та зробила прогноз, що до 2016 року у світі буде налічуватися близько 3,4 млрд. користувачів Інтернету, що складе 45% населення Землі [6].

По оцінках Cisco, у 2011-му році до Всесвітньої мережі було підключено 10,3 млрд. різних пристроїв – персональних комп'ютерів, планшетів, смартфонів, «розумних» телевізорів тощо. До 2016-го, як очікується, кількість пристроїв з веб-доступом (включаючи з'єднання типу machine-to-machine – це загальна назва технологій, які дозволяють машинам обмінюватися інформацією один з одним, або ж передавати її в односторонньому порядку) досягне 18,9 млрд. Іншими словами, на кожного жителя планети буде доводитися у середньому 2,5 мережні підключення.

Дослідження показали, що у найближчому майбутньому очікується стрімке зростання Інтернет-трафіку, чому суттєво буде сприяти зростаюча

популярність планшетних персональних комп'ютерів і комунікаторів. Обсяг переданих через Мережу даних до 2016-го виросте вчетверо у порівнянні з минулим роком – до 1,3 зеттабайта (270 байт, або 1024 екзабайта).

Середня швидкість доступу в Інтернет по широкополосних каналах, як очікується, також збільшиться приблизно у чотири рази – з 9 до 34 Мбит/с. При цьому більше половини всього створюваного трафіку буде передаватися через бездротові мережі.

У найближчі п'ять років загальносвітовий обсяг мобільного Інтернет-трафіку виросте у 18 разів і досягне у 2016 році приблизно 10,8 екзабайта на місяць (один екзабайт дорівнює 1024 петабайтам, або приблизно 1,1 млрд. Гб). Для порівняння – у 2011-му році цей показник дорівнював 0,6 екзабайта на місяць, а у 2012-му, як очікується, складе 1,3 екзабайта [6].

Стрімкий розвиток, різноманіття та доступність інформації ставлять перед суспільством та економікою нові питання, які потребують дослідження та найскорішого вирішення. Операції з інформацією вимагають побудови нової парадигми їх обліку й аналізу.

З точки зору сучасного бухгалтерського обліку інформація – це нематеріальний актив (нематеріальні активи – це активи, які не мають матеріальної форми, тобто їх не можна, зважити, поторкати, визначити їхні габарити, але проте, їх можна активно використовувати з метою досягнення майбутніх економічних вигід). Але нематеріальність інформаційних ресурсів все частіше приймає дискусійний характер. Так поняття інформації як ресурсу дуже добре проаналізовано у роботі С.О. Гаврилова [7], який вважає, що інформаційні ресурси правомірно віднести до матеріальних об'єктів.

І справді, завдяки сучасним технологіям інформацію можна перемішувати, вимірювати, вона має обсяг та ціну. Відповідно, у бухгалтерському обліку необхідно створити нове поняття інформаційного ресурсу, який буде ближче за своїм змістом до матеріальних ресурсів.

Зростання електронної комерції відкриває ще одну невирішену проблему – відображення в обліку електронних розрахунків. За минулий період платіжна система розвивалася шляхом впровадження нових форм розрахунків і удосконалювання банківських технологій. Електронні платіжні документи стали витіснити документи, на паперових носіях, що використовувалися раніше. У зв'язку із цим стали впроваджуватися нові форми передачі інформації, почалося здійснення експериментальних проектів по електронних платежах. Зараз електронні розрахунки вийшли за рамки банківських операцій. Господарюючі суб'єкти та фізичні особи можуть відкривати рахунки у мережі Інтернет, проводити миттєві розрахунки за допомогою комп'ютерів чи навіть мобільного зв'язку. Тому такий тип розрахунків має бути відображений у не тільки у бухгалтерському обліку банківських установ, але й в обліку звичайних

підприємств і приватних підприємців, які ним користуються.

Ринок електронних платіжних систем в Україні сьогодні можна переконано назвати таким, що швидко розвивається – на цьому поприщі працюють близько 10 систем. Найактивнішими гравцями на ринку електронних грошей в Україні є Web-Money Transfer і PayCash. Також популярними є системи Яндекс.Деньги, RUpay тощо.

У 2010 році кількість розрахунків через Інтернет виросла на 75% і досягла оцінки 7 млн. грн. Разом з тим на 40% виріс ринок електронної комерції. У 2009 році ринок Інтернет торгівлі досяг 21 млн. грн., а у 2010 році він виріс до 24,5 млн. грн. Також, у 2010 році покупки через Інтернет здійснили 24% українських користувачів Інтернету, тоді як у 2009 послугами онлайн-магазинів скористалися менш 17%. У 2011 році відбувалося подальше зростання покупок у мережі Інтернет, тільки за один місяць українці витратили 18 млн. грн. на покупки в інтернет-магазинах [5].

Електронна торгівля та розрахунки в Інтернеті вимагають уточнення такого поняття, як еквіваленти грошових коштів. Так багато комерційних сайтів використовують у якості розрахункових одиниць бонуси (юніти, пойнти тощо). На нашу думку все це повинне знайти відповідне відображення у бухгалтерському обліку.

Вважаємо, що перш за все необхідно доповнити існуючі рахунки субрахунками, що відображають особливості інформаційних ресурсів і електронної комерції. Але зміни повинні відбуватися не тільки на стадії первинного обліку, але й на стадії формування звітності.

Сучасна бухгалтерська звітність будується за національними стандартами обліку та все більше інтегрується до вимог міжнародних стандартів МСФЗ. Вона акумулює у собі вихідну та підсумкову інформацію первинного бухгалтерського обліку, яка підсумовує результати господарської діяльності. Однак поняття інформації як нового ресурсу потребує додаткового відображення у статтях основних форм звітності, а також більш детального розкриття у примітках.

Розвиток інформаційних технологій вже призвів до того, що більшість підприємств веде бухгалтерський облік за автоматизованою чи напів автоматизованою формою. Це ще один аспект, який потребує розгляду в умовах трансформації сучасної економіки.

Комплексна автоматизація обліку, що забезпечує повну обробку всієї облікової інформації, первинний економічний аналіз за окремими показниками, ефективне планування майбутніх податкових виплат, підвищує інформаційні можливості підприємства. Крім того, ведення бухгалтерського обліку за допомогою комп'ютерних систем надає можливість заощадити один з найважливіших ресурсів – час, який можна використати для прийняття ефективних управлінських рішень, для більш поглибленого аналізу господарської діяльності підприємства, планування

та прогнозування [8, с. 48].

Можна припустити, що найближчим часом усі види обліку на підприємствах будуть вестися виключно в автоматизованому режимі, комп'ютерні системи самостійно будуть здійснювати розрахунки, проводити комплексний інтелектуальний аналіз даних та пропонувати управлінські рішення. Але щоб така система функціонувала надійно та безпомилково необхідно завчасно створити нормативну та методологічну базу обліково-аналітичної діяльності в нових умовах.

Висновки. З усього зазначеного вище ми можемо зробити висновок, що сучасна економіка дуже швидко трансформується в нові інформаційні категорії. Інформатизація усіх суспільних та господарських процесів вимагає нових підходів до існуючих теорій та методологій. Бухгалтерський облік у нових інформаційних умовах набуває специфічні особливості, відображення яких потребує внесення змін до існуючої методології та практики.

Розвиток інформаційної економіки у купі з невідпинним технічним прогресом ставлять нові завдання перед сучасною економічною наукою, в тому числі й перед бухгалтерським обліком, що залишає питання дуже актуальним та потребує подальших всебічних та глибоких досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Орлов А.И. Неформальная информационная экономика будущего – базовая организационно-экономическая теория / А.И Орлов // Вестник ЮРГТУ (НПИ). – 2010. – № 2. – С. 55-67
2. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество / В.Л. Иноземцев / – М.: «Логос», 2000. – 304 с.
3. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе / Д. Белл / – М.: Прогресс, 1986. – С. 330-342
4. Нижегородцев Р. М. Информационная экономика. Книга 2. Управление беспорядком: Экономические основы производства и обращения информации / Р.М. Нижегородцев / – М.: МНУ, 2002. – 173 с.
5. Интернет–статистика Украины [электронный ресурс] // <http://econo.com.ua/tag/internet/statistics.htm>
6. Cisco's VNI Forecast Projects the Internet Will Be Four Times as Large in Four Years [электронный ресурс] // <http://developer.cisco.com/web/cdc>
7. Гаврилов С. О. Рекомендации по организации информационной работы для предприятий [электронный ресурс] / С. О. Гаврилов // <http://iovssoft.hypermart.net/irm/information-r-1.htm>
8. Шквір В.Д. Інформаційні системи і технології в обліку: Навч. посібник / В.Д. Шквір, А.Г. Загородній, О.С. Височан / – К.: Знання, 2007. – 439 с.